

CHIŃSKO-JAPONSKIE SPORY MORSKIE*

Wśród sporów międzynarodowych zdefiniowanych w doktrynie i orzecznictwie¹ wyróżnia się, ze względu na przedmiot, spory związane z morzem². Międzynarodowe spory morskie możemy podzielić na spory terytorialne (graniczne), czyli spory o suwerenność, które w zasadzie nie różnią się od „sporów terytorialnych na lądzie”, z wyjątkiem tego, że mają wpływ na delimitację wód terytorialnych oraz na spory jurysdykcyjne (spory o prawo), bez kwestionowania suwerenności, wśród których możemy wyróżnić spory dotyczące delimitacji (delimitacyjne) obszarów morskich podlegających jurysdykcji państwa (np. wyłącznej strefy ekonomicznej) i pozostałe spory jurysdykcyjne. W praktyce międzynarodowej znajdziemy liczne przykłady sporów jurysdykcyjnych – zarówno delimitacyjnych (delimitacja wyłącznej strefy ekonomicznej w rejonie Bornholmu), jak i pozostałych sporów jurysdykcyjnych (żegluga w Cieśninie Piławskiej, spory wywołane „terytorializacją” wyłącznej strefy ekonomicznej przez niektóre państwa, jak np. Chińska Republika Ludowa i Indie).

Biorąc pod uwagę charakter stron w sporze, wyróżnimy: spory międzypaństwowe (najczęściej dwustronne, rzadziej wielostronne, jak na Morzu Południowochińskim³) oraz spory na linii państwo – społeczność międzynarodowa, w których roszczenia

* Pierwotna wersja artykułu ukazała się w wydawanym przez Komisję Prawa Morskiego PAN czasopiśmie „Prawo Morskie” (2013, t. 29, s. 197–206). Niniejszy artykuł stanowi przedruk z drobnymi zmianami edytorskimi oraz językowymi.

¹ Definicję sporu międzynarodowego znajdziemy w wyroku Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej z 1924 r. w sprawie koncesji palestyńskich Mavrommatisa, powtórzoną w orzeczeniu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 1962 r. sprawie świątyni Preah Vihear, w których określono spór jako „brak zgody w przedmiocie kwestii prawnej lub stanu faktycznego, z przeciwieństwem prawnych stanowisk lub interesów między stronami”. Można też to pojęcie określić krótko jako konflikt interesów. *Mavrommatis Palestine Concessions* (Greece v. U.K.), 1924 P.C.I.J.; *Preah Vihear* (Cambodia v. Thailand), 1962 I.C.J.

² Kierując się organizacją Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza w Hamburgu, można dokonać niepełnego podziału sporów ze względu na przedmiot na spory: dotyczące dna morskiego (Izba Sporów Dna Morskiego), rybołówcze (Izba Sporów Rybołówczych), ochrony środowiska (Izba Sporów dotyczących Środowiska Morskiego) oraz delimitacyjne (Izba Morskich Sporów Delimitacyjnych). Zob. D.R. Bugajski, *Międzynarodowe organizacje morskie*, Gdynia 2009, s. 109; *Maritime Boundary Disputes, Settlement, Processes, and the Law of The Sea*, eds. Seung-Yong Hong, J.M. Van Dyke, Leiden 2009.

³ Zob. J. Symonides, *Spory terytorialne na morzu południowochińskim. Czy powrót „dyplomacji kanonierek”?*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2012, t. 46, nr 2, s. 33–58.

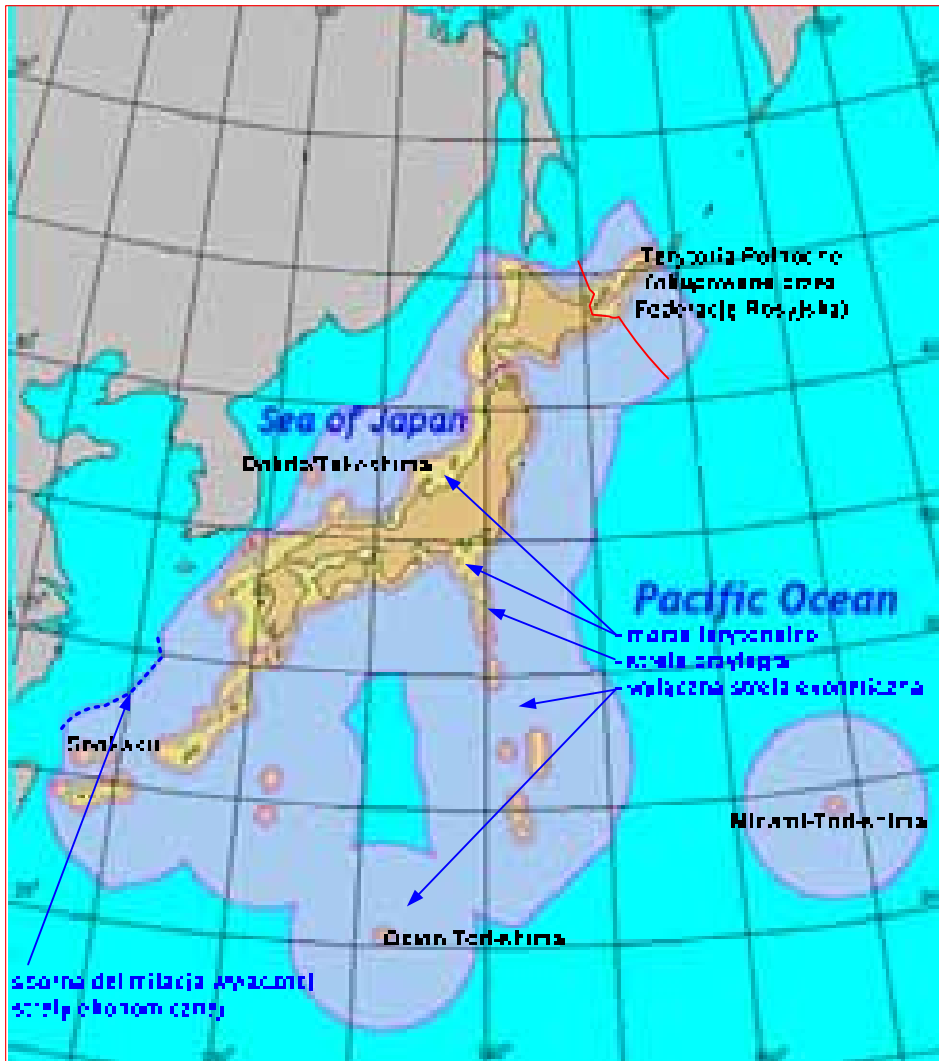
państwa nadbrzeżnego godzą nie w prawa określonych państw, ale w prawa całej społeczności międzynarodowej (np. w przypadku roszczeń ograniczających wolność pełnego morza). Niewątpliwie jednak jednostronne nadmierne roszczenia morskie, które dotyczą wód międzynarodowych, godzą w prawa całej społeczności międzynarodowej. Ponieważ jednak rzadko przeciwstawiają się im „organy społeczności międzynarodowej”, wiele konfliktów pozostaje niezauważonych i w związku z brakiem przeciwnych stanowisk prawnych lub faktycznych nie przeradzają się w spory międzynarodowe. W sytuacjach, w których takie roszczenia dotyczą bezpośrednio praw innych państw, spotykają się ze zdecydowaną reakcją dyplomatyczną (spór co do statusu Okino Tori-shimy), prawną, a nawet wojskową (demonstracyjne korzystanie z praw i wolności, których odmawia państwo nadbrzeżne)⁴.

W przypadku relacji chińsko-japońskich istnieje zarówno spór terytorialny o suwerenność (spór o Wyspy Senkaku), jak i jurysdykcyjny, bez kwestionowania suwerenności (spór o status Okino Tori-shimy oraz o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Wschodniochińskim).

Warto zwrócić uwagę, że ChRL wysuwa roszczenia w stosunku do wysp na Morzu Południowochińskim (Spratly, Paracelskie, Scarborough itd.), co generuje spory z wszystkimi państwami nadbrzeżnymi. O wyspy Senkaku na Morzu Wschodniochińskim toczy spór z Japonią, której dodatkowo ChRL odmawia prawa do uznania Okino Tori-shimy za wyspę w rozumieniu Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzonej w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (dalej: konwencja z Montego Bay). Ponadto Chiny zgłaszają roszczenia dotyczące reglamentowania działalności wojskowej we własnej wyłącznej strefie ekonomicznej, co stało się przyczyną sporu ze Stanami Zjednoczonymi (doszło z tego powodu do wielu incydentów zbrojnych). We wszystkich tych przypadkach Chiny mają postawę ofensywną – zgłaszają roszczenia, odmawiają praw innym.

Natomiast Japonia utrzymuje roszczenia do czterech Wysp Kurylskich okupowanych przez Rosję, do skał Dokdo/Takeshima na Morzu Japońskim administrowanych przez Koreę Południową, sama administruje Wyspami Senkaku, do których suwerenne prawa zgłasza ChRL, uznaje podlegający jej suwerenności atol Okino Tori-shima za wyspę, co kwestionują Chiny (ryc. 1). W stosunku do Rosji i Korei Japonia wysuwa roszczenia, zachowuje postawę ofensywną, a w stosunku do Chin defensywną, gdyż to jej stan posiadania jest kwestionowany.

⁴ Departamenty Stanu i Obrony Stanów Zjednoczonych prowadzą *Freedom of Navigation Program* (FON), który został uruchomiony jeszcze przez administrację prezydenta Stanów Zjednoczonych J. Cartera w 1979 r. w celu przeciwstawienia się nadmiernym roszczeniom morskim. Działania dyplomatyczne obejmują głównie wielokrotnie powtarzane protesty dyplomatyczne przeciwko nadmiernym roszczeniom. Od 1948 do 1992 r. Stany Zjednoczone złożyły ponad 140 formalnych protestów dyplomatycznych przeciwko nadmiernym roszczeniom morskim, w tym 110 w latach 1979–1992 w ramach programu FON. Zob. *United States Responses to Excessive National Maritime Claims*, „Limits in the Seas” 1992, US DoS, No. 112, s. 6; D.R. Bugajski, *Prawa żeglugowe okrętu w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2009, s. 17.

Ryc. 1. Oficjalne roszczenia Japonii do wyłącznej strefy ekonomicznej. Na mapie nie uwzględniono obszarów spornych lub o nieokreślonym statusie (na Morzu Japońskim z Koreą, na Morzu Wschodniochińskim z ChRL, wokół Senkaku, na południu wokół Okino Tori-shimy i na północy wokół czterech Wysp Kurylskich)

Źródło: <http://z9.invisionfree.com/21c/ar/t1720.htm> (dostęp: 29.05.2013).

Spór jurysdykcyjny o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Wschodniochińskim

Poza sporem o suwerenność wobec Senkaku, co będzie miało wpływ na delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej w rejonie, trwa spór o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej pomiędzy Chinami kontynentalnymi a japońskim archipelagiem Riukiu (*Nansei Shotō*), do którego należy Okinawa. W tym ostatnim przypadku nakładające się roszczenia tworzą szarą strefę, dokładnie jak w polsko-duńskim sporze o strefę ekonomiczną na południe od Bornholmu⁵. Odległość od punktów linii podstawowych obu państw wynosi w tej części Morza Wschodniochińskiego 370 mil morskich. Japonia proponuje linię środkową (jak Dania), a Chiny granicę szelfu kontynentalnego (jak Polska). W rezultacie powstaje szara strefa o powierzchni 40 tys. km² (polsko-duńska strefa sporna ma 3503 km²).

Warto zauważyć, że oba państwa niemal jednocześnie ratyfikowały konwencję z Montego Bay w czerwcu 1996 r.⁶ Japonia jest ponadto stroną Konwencji o morzu terytorialnym i strefie przyległej, podpisanej w Genewie 28 kwietnia 1958 r. (dalej: konwencja genewska z 1958 r.), do której przystąpiła w czerwcu 1968 r.⁷

Spór jurysdykcyjny o status Okino Tori-shimy

Okino Tori-shima (dawniej Parece Vela)⁸ to zanurzony atol położony na Morzu Filipińskim ponad 1700 km od Tokio, 1500 km od Filipin (Luzon) i 1550 km od

⁵ Zob. T. Górski, *Delimitacja obszarów morskich między Polską a Danią*, „Prawo Morskie” 2005, t. 21, s. 75–88.

⁶ Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. została też ratyfikowana przez Polskę w 2002 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543). Konwencja weszła w życie 16 listopada 1994 r. Aktualnie ratyfikowana jest przez 165 państw (stan na 8 stycznia 2013 r.). Japonia nie złożyła żadnej deklaracji lub oświadczenia przy podpisaniu lub ratyfikacji konwencji. Natomiast Chińska Republika Ludowa złożyła następującą deklarację (wyciąg tekstu z Dz. U. r. 2002, nr 59, poz. 544): 1. Zgodnie z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza ChRL będzie wykonywać suwerenne prawa i jurysdykcję nad wyłączną strefą ekonomiczną o szerokości 200 mil morskich oraz nad szelfem kontynentalnym. 2. ChRL dokona, w drodze konsultacji, delimitacji granic jurysdykcji morskiej z państwami o wybrzeżach przeciwnych lub przyległych do Chin, odpowiednio na podstawie prawa międzynarodowego i zgodnie z zasadą słuszności. 3. ChRL potwierdza swoją suwerenność nad wszystkimi swoimi archipelagami i wyspami wymienionymi w art. 2 ustawy ChRL o morzu terytorialnym i strefie przyległej, która została ogłoszona dnia 25 lutego 1992 r. (Law on the territorial sea and the contiguous zone of the People's Republic of China of 25 February 1992 [w:] „Law of the Sea Bulletin” 1992, No. 21, s. 24).

⁷ Stronami konwencji są 52 państwa.

⁸ www.chinadaily.com.cn/china/2006-04/17/xin_47 (dostęp: 29.05.2013).

Tajwanu. Samotny atol jest umiejscowiony strategicznie pośrodku pomiędzy Guam a Okinawą i pomiędzy Japonią a Filipinami. W jego obrębie ponad powierzchnią morza stale pozostają jedynie trzy skały, w tym jedna „rozmiarów podwójnego łódka, a druga małego pokoju”⁹. Jeszcze 100 lat temu skal ponad wodą przy wysokim stanie wody było kilkanaście.

Atol został odkryty przez hiszpańskich żeglarzy w 1543 r. i nazwany Parece Vela. Dopiero w 1931 r. Japonia anektowała to terytorium, które nie było nigdy przedmiotem roszczeń jakiegokolwiek państwa (*terra nullius*), włączając je administracyjnie do prefektury tokijskiej (archipelagowy okręg Ogasawara)¹⁰.

Japończycy przeprowadzili w ostatnich kilkunastu latach prace inżynieryjne służące umocnieniu lądu, wybudowali betonowe lądowisko śmigłowców zajmujące całą powierzchnię skały, utrzymują stałą platformę (światła i znaki nawigacyjne), zamierzają osiedlać korale, by „nadbudowały” atol do poziomu morza. Na podjęte działania w okresie 1987–1993 wydali 600 mln USD. Celem tych prac jest zachowanie wyznaczonej od „wyspy” w 1996 r. wyłącznej strefy ekonomicznej o maksymalnych wymiarach (do 200 mil morskich)¹¹, a nie tylko morza terytorialnego wyznaczonego od skały (do 12 mil morskich)¹². Zgodnie z międzynarodowym prawem morza ustanowienie w pełnym zakresie jurysdykcji terytorialnej dotyczy tylko takich wysp, które „nadają się do zamieszkania przez ludzi lub do samodzielnej działalności gospodarczej”¹³. Jednak charakter prac budowlanych prowadzonych przez Japończyków podważa argumenty przemawiające za uznaniem Okino Tori za wyspę w rozumieniu międzynarodowego prawa morza¹⁴.

⁹ *Sino-Japanese maritime disputes. Islands apart*, na: <http://www.economist.com/node/21562987> (dostęp: 29.05.2013).

¹⁰ Y. Yoshikawa, *Okinotorishima: Just the Tip of the Iceberg*, „Harvard Asia Quarterly” 2005, vol. 9, no. 4, <http://www.asiaquarterly.com/content/view/30/37/> (dostęp: 29.05.2013).

¹¹ Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf-Act No. 140 of 14 June 1996, „Law of the Sea Bulletin” 1997, No. 33, s. 36; Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf (Law No. 74 of 1996), „Law of the Sea Bulletin” 1997, No. 35, s. 94.

¹² K. Kubiak, *Kontrowersje wokół atolu Okinotorishima jako przykład współczesnego sporu morskiego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2010, nr 2 (181), s. 81–90.

¹³ Zob. J. Symonides, *Status prawny wysp naturalnych i sztucznych w nowym prawie morza*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, z. 4, s. 79–99; A. Straburzyński, *Terytoria morskie i strefy pozaterytorialne wysp*, „Prawo Morskie” 1993, t. 7, s. 113–121; A. Straburzyński, *Państwo archipelagowe i jego prawo do posiadania dodatkowego komponentu terytorium morskiego*, „Prawo Morskie” 1995, t. 8, s. 111–120.

¹⁴ Wzniesiono m.in. stalowo-betonowe falochrony o łącznej długości 6,2 km, mające zapobiegać dalszej erozji znajdujących się ponad powierzchnią skrawków lądu. Trzy wysepki pokryto warstwą betonu, tworząc struktury o średnicy 60 m. Ponadto wybudowano platformę na stalowych palach i wzniesiono na niej trzypiętrowy budynek, w którym umieszczono stację badań oceanologicznych. G. Lubin, *China Stunned as Japan Makes Shock Island Announcement in Key Economic Zone*, <http://www.businessinsider.com/chinese-angered-by-japan-island-grab-2010-1> (dostęp: 29.05.2013).

Zasobami żywymi i nieożywionymi są zainteresowane w tym rejonie Chiny, które podkreślają, że Okino Tori-shima jest tylko skałą i nie może mieć wyłącznej strefy ekonomicznej¹⁵. Jeśli wyspa nie ma sąsiada, to suweren zyskuje prawo do morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej wokół o powierzchni 431 tys. km² (więcej niż lądowa powierzchnia Polski lub Japonii)¹⁶. Jeśli natomiast w takim położeniu geograficznym znajduje się skała, to państwo-suweren zyskuje jedynie morze terytorialne wokół o powierzchni 1550 km². Różnica jest ogromna, bo gra toczy się o obszar aż 278 razy większy od powierzchni morza, a należy pamiętać, że w przypadku wyspy państwo-suweren będzie mogło (w zależności od warunków geologicznych) zgłosić roszczenia do zewnętrznego szelfu kontynentalnego poza 200 milami morskimi wyłącznej strefy ekonomicznej¹⁷.

Niemal tak dogodną lokalizację geograficzną ma właśnie Okino Tori, a zatem rozstrzygnięcie tego sporu jurysdykcyjnego będzie miało wielkie znaczenie ekonomiczne. W sumie już i tak Japonia, pomimo porównywalnej długości wybrzeża do Chin, ma pięciokrotnie większą powierzchnię wyłącznej strefy ekonomicznej (4,5 mln km²), a większa strefa oznacza dostęp do zasobów surowców na szelfie i wyłączność rybołówstwa.

W art. 10 ust. 1 konwencja genewskiej z 1958 r. oraz w art. 121 ust. 1 konwencji z Montego Bay, których Japonia jest stroną, określono jednolicie wyspę jako naturalny obszar lądu, otoczony przez wodę, który położony jest powyżej linii najwyższego pływów. Status wysp, wysepek i skał ma wpływ na wyznaczenie linii podstawowych, od których mierzone są obszary morskie oraz jest podstawą ustanowienia tych obszarów morskich¹⁸. Wokół wyspy, zgodnie ze zwykłymi zasadami prawa morza, są wyznaczane poszczególne ich obszary morskie (morze terytorialne, strefa przyległa, wyłączna strefa ekonomiczna i szelf kontynentalny). Natomiast skały nienadające się do zamieszkania przez ludzi lub do samodzielnej działalności gospodarczej nie mają ani wyłącznej strefy ekonomicznej, ani szelfu kontynentalnego (art. 121 ust. 3 konwencji z Montego Bay).

¹⁵ Przykładem jest oświadczenie złożone przez przedstawiciela ChRL w kwietniu 2004 r. podczas rozmów ze stroną japońską, w którym podkreślono, że zdaniem rządu chińskiego Okino Tori to skały w rozumieniu międzynarodowego prawa morza. Y. Yoshikawa, *The US – Japan – China Mistrust Spiral and Okinotorishima*, „The Asia-Pacific Journal. Japan Focus”, <http://www.japanfocus.org/-Yukie-YOSHIKAWA/2541> (dostęp: 29.05.2013).

¹⁶ C. Schofield, *The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation* [w:] *Maritime Boundary Disputes...*, s. 21.

¹⁷ W 2008 r. Japonia złożyła wniosek do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego o uznanie granic szelfu poza 200 milami wyłącznej strefy ekonomicznej, www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_jpn.htm (dostęp: 29.05.2013).

¹⁸ *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982. A Commentary*, vol. 3, eds. S.N. Nandan, S. Rosenne, Dordrecht–Boston–London 1995, s. 322.

Już pobieżny ogląd atolu wskazuje, że mamy do czynienia ze skałą w rozumieniu konwencji z Montego Bay, która nie może mieć samodzielnego życia gospodarczego. Dodatkowo przykłady z praktyki międzynarodowej, np. porzucenie przez Brytyjczyków roszczeń do strefy rybołówstwa wokół Rockall¹⁹, przemawiają przeciw stanowisku Japonii. Na podstawie Fishery Limits Act z 1976 Zjednoczone Królestwo wyznaczyło od skały Rockall strefę rybołówstwa, pełną dwustumilową albo do linii środkowej z sąsiednimi państwami (Danią – Wyspy Owcze, Irlandią i Islandią). Spotkało się to ze zdecydowaną reakcją wszystkich trzech sąsiednich państw, z których poza Irlandią żadne nie podnosiło kwestii suwerenności nad skałą, ale wszystkie zarzuciły Brytyjczykom, że bezpodstawnie uznali ten skrawek lądu za wyspę i wyznaczyli strefę rybołówstwa. Ostatecznie w 1999 r. Zjednoczone Królestwo wycofało się z wcześniejszych roszczeń, pozostawiając wokół Rockall dwunastomilowe morze terytorialne i przyjmując za podstawę delimitacji strefy rybołówstwa linie podstawowe Hebrydów wraz z najbardziej zachodnimi wyspami St Kilda²⁰. W rezultacie brytyjska strefa zmniejszyła się aż o 110 tys. km².

Konkludując, w obecnym stanie prawnym i faktycznym roszczenia japońskie są zatem bezpodstawne. Czy jednak może się to zmienić na skutek działań człowieka? Literałna wykładnia art. 121 konwencji z Montego Bay wskazuje wyraźnie na wyspę jako „naturalny obszar lądu” i wylewanie betonu na wyspę powoduje, że mamy do czynienia ze sztuczną wyspą w rozumieniu art. 60 konwencji z Montego Bay, albo naturalno-sztuczną, w każdym bądź razie państwo nie zyskuje dzięki temu żadnych praw suwerennych ani nie poszerza jurysdykcji (strefy bezpieczeństwa o uzasadnionych rozmiarach). Pytanie, jak ocenić status lądu, jeśli sztucznie wprowadzone organizmy roślinne i zwierzęce w sposób już naturalny w ciągu kilkudziesięciu lat nadbudują ląd powyżej poziomu morza, pozostaje otwarte.

Spór terytorialny o suwerenność nad Wyspami Senkaku

Przykładem sporu terytorialnego jest spór o suwerenność nad Wyspami Senkaku, które są położone na Morzu Wschodniochińskim, około 200 km od Tajwanu,

¹⁹ Skała o rozmiarach 31 na 25 metrów i 21 metrów wysokości, położona 163 mile morskie (ponad 300 km) od najbliższego lądu (wysp St Kilda, zaliczanych do szkockich Hebrydów Zewnętrznych). Jest trudno dostępna, podczas przeważającej w tym rejonie sztormowej pogody w całości zalewana przez ogromne fale atlantyckie, stąd prawdopodobnie w całej historii na skałę lądowało nie więcej niż 20 osób. W 1955 r. w obawie przed roszczeniami innych państw oficjalnie skałę zawłaszczyło jako *terra nullius* Zjednoczone Królestwo. C.R. Symmons, *Ireland and the Rockall Dispute: An Analysis of Recent Developments*, „IBRU Boundary and Security Bulletin”, Spring 1998, s. 78–93.

²⁰ Sea Fisheries, The Fishery Limits Order 1999, „Law of the Sea Bulletin” 2002, No. 50, s. 16.

400 km od Chin kontynentalnych i aż 1900 km od Tokio²¹. Administrowane są jednak przez Japonię i wchodzi w skład prefektury Okinawy oddalonej o 1000 km. Jest to grupa pięciu wysepek i trzech skał obejmujących łącznie 7 km² (dla porównania sam Gibraltar ma 6,8 km²). Tylko krótkotrwale były zamieszkane, chociaż niektóre z nich pozostawały własnością prywatną obywateli Japonii, inne państwową. Wykupienie własności z rąk prywatnych w 2012 r. przez rząd Japonii spowodowało ożywienie sporu, któremu zaczęły towarzyszyć emocje po obu stronach.

W 1895 r. wyspy zostały anektowane przez Japonię wraz z Tajwanem – ich zdaniem miały w tym czasie status *res nullius*. Chińczycy (z Tajwanu i kontynentalni) twierdzą, że od wieków podlegały ich suwerenności. W 1945 r. na podstawie traktatu pokojowego znalazły się pod administracją amerykańską wraz z Okinawą. W 1972 r. Amerykanie przekazali administrację Japonii, zachowując bazy wojskowe na Okinawie.

Do lat 60. XX w. wyspy nie wzbudzały większego zainteresowania chińskiego, a w wielu dokumentach, w tym także na mapach, pośrednio potwierdzano prawa Japonii do wysp. Dopiero pojawienie się informacji o złożach ropy naftowej na szelfie wokół wysp zmieniło stanowisko chińskie. Od tego czasu ze zmiennym natężeniem ten spór jest istotny dla relacji chińsko-japońskich, przy czym po stronie chińskiej dość zgodnie występują zarówno Republika Chin (Tajwan), jak i ChRL. Do początku lat 90. nie zdarzały się incydenty na morzu wokół wysp, od tego czasu, a szczególnie w ostatniej dekadzie, powtarzają się regularnie.

W mediach pojawiają się oświadczenia i deklaracje polityków obu stron, które zawierają argumenty przekonujące do prezentowanego stanowiska. W przypadku Chin dominują argumenty kartograficzno-historyczne, które można ująć następująco: 1) Chińczycy wyspy odkryli, opisali i nanieśli na mapy; 2) wyspy były bronione przez Chińczyków przed japońskimi piratami w czasie panowania dynastii Ming i Qing (1368–1911); 3) chińska mapa Azji z XVIII w. pokazuje wyspy jako część Chin; 4) Japonia objęła wyspy w 1895 r. podczas I wojny chińsko-japońskiej, a zatem zbrojnie; 5) w korespondencji dyplomatycznej z 1885 r. Chiny ostrzegają przed obecnością japońską na wyspach; 6) w deklaracji poczdamskiej z 1945 r. wskazano, że japońska suwerenność winna być ograniczona do głównych wysp; 7) jako argument przywołuje się też treść protestu chińskiego z 1971 r. przeciw przekazaniu administracji na wyspach, dotychczas administrowanych przez Amerykanów, Japończykom.

Natomiast w przypadku uzasadnienia japońskiego pojawia się argumentacja prawna: 1) wyspy były niezamieszkałe i nie było na nich żadnych śladów potwierdzających administrowanie przez Chiny w momencie zajęcia w 1895 r.; 2) Senkaku

²¹ Wyspy Senkaku to nazwa japońska, Chińczycy używają nazwy Diaoyu albo Tiaoyutai, dawniej używano też nazwy europejskiej Pinnacle Islands. Wyspy położone są na północny-wschód od Tajwanu i na zachód od japońskiej Okinawy. Największa i najwyższa (383 m.n.p.m.) jest Uotsuri-shima (chiń. Diaoyu Dao), której powierzchnia 4,32 km² stanowi ponad 60% całkowitej powierzchni archipelagu.

nigdy nie były ani częścią Tajwanu, ani częścią Peskadorów, które zostały scedowane na rzecz Japonii przez chińską dynastię Qing w art. II traktatu Shimonoseki z 1895 r.²², stąd nie mogły być scedowane „zwrotnie” do Chin razem z Tajwanem po zakończeniu II wojny światowej; 3) pomimo że wyspy były administrowane przez Amerykanów w latach 1945–1972, to została zachowana suwerenność Japonii; 4) Chiny nigdy nie zgłaszały roszczeń wobec wysp aż do roku 1971, gdy ONZ opublikowała raport, że na ich szelfie znajdują się duże zasoby ropy.

Podsumowanie

W każdym przypadku spór terytorialny ma najpoważniejsze konsekwencje, a zatem najwięcej emocji i największe zainteresowanie budzi kwestia Wysp Senkaku. Trudno oceniać jedne i drugie argumenty w tej sprawie do czasu, gdy nie zostaną ujęte w jednolite stanowisko państwa albo pismo procesowe. *Prima facie* tylko Japończycy przedstawiają jakiegokolwiek argumenty prawne, a nie wyłącznie historyczno-kartograficzne, i bez wątplenia mają silniejszą pozycję przede wszystkim z racji administrowania wyspami.

Politycznie w tej części świata bardzo ważnym podmiotem są również Stany Zjednoczone, które mają bazy wojskowe w rejonie i umowy dwustronne z Japonią oraz Filipinami, zawierające klauzule wzajemnej obrony (podobnie jak art. 5 traktatu północnoatlantyckiego z 1949 r.). W kilku oświadczeniach na najwyższym szczeblu oraz rezolucjach Kongresu Stanów Zjednoczonych potwierdzano zobowiązania rządu amerykańskiego, który „nie rozstrzyga definitywnie kwestii suwerenności nad Wyspami Senkaku, ale uznaje, że znajdują się pod administracją japońską”²³, zatem atak zbrojny na nie, na podstawie zobowiązań dwustronnych, będzie traktowany jak atak na sojuszniczą Japonię²⁴.

²² Traktat pokoju między Chinami i Japonią, Shimonoseki, 17 kwietnia 1895 r. Tekst w: L. Gelberg, *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów*, t. 1, Warszawa 1954, s. 161–165.

²³ H.R. 4310/S. 3254 (FY2013 National Defense Authorization Act), tekst w: R. O'Rourke, *Maritime Territorial and Exclusive Economic (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*, CRS Report for Congress, April 9, 2013, s. 67–68.

²⁴ Na podstawie Traktatu o wzajemnej współpracy i gwarancji bezpieczeństwa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Japonią podpisanego 19 maja 1960 r. (Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan) art. V: „Each Party recognizes that an armed attack against either Party in the territories under the administration of Japan would be dangerous to its own peace and safety and declares that it would act to meet the common danger in accordance with its constitutional provisions and processes. Any such armed attack and all measures taken as a result thereof shall be immediately reported to the Security Council of the United Nations in accordance with the provisions of Article 51 of the Charter. Such measures shall be terminated when the Security Council has taken the measures necessary to restore and maintain

Chiny i Japonia nie wykazują woli, poza deklaracjami politycznymi, manifestacjami obywateli i manifestacjami zbrojnymi sił morskich, rozwiązania sporu w drodze rokowań lub przy zastosowaniu innych środków rozwiązywania sporów międzynarodowych²⁵. W przypadku Japonii jest to w pełni zrozumiałe, bowiem jest suwerenna, a w każdym razie administruje przedmiotem sporu, zatem jakiegokolwiek rozstrzygnięcie może tylko ograniczyć zakres praw tego państwa.

Dużo mniejsze emocje i zainteresowanie budzi spór o status Okino Tori, a zupełnie niemal nie jest dostrzegany spór o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Wschodniochińskim. Oczywiście jest też, że w istocie spór nie dotyczy samych skał – czy to Senkaku, czy statusu Okino Tori – ale zasobów mineralnych szelfu wokół nich. Znaczną rolę odgrywa w tych dwóch wypadkach także kwestia militarna, tj. położenie geograficzne wysp²⁶.

Wreszcie warto zauważyć, że ewentualne, choć obecnie mało prawdopodobne, objęcie przez ChRL Senkaku wyraźnie pogorszyłoby strategiczne położenie Tajwanu.

SUMMARY

SINO-JAPANESE SEA DISPUTES

In the Sino-Japanese relations, there are many complex issues which, as always in neighborly relations, have deep historical context. Political competition and expansive economic and military policies cause that China questions the existing territorial state on the East China Sea and South China Sea. The subject of the claims of China (both Taiwan and the People's Republic of China) are located under the Japanese administration – the Senkaku Islands. The two countries also have a contradictory position concerning the delimitation of the exclusive economic zone between China and Japan (Ryukyu) on the East China Sea and the status of Okino-Tori Shima being the subject to Japanese sovereignty. Each of these three disputes as a consequence, above all, concerns the delimitation of large areas of the exclusive economic zone between the two countries.

international peace and security". Tekst: <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q/%26a/ref/1.html> (dostęp: 29.05.2013).

²⁵ Na temat rozwiązywania sporów międzynarodowych na gruncie konwencji z Montego Bay zob. L. Łukaszuk, *Współpraca i spory międzynarodowe na morzach*, Warszawa 2009, s. 11–45.

²⁶ K. Kubiak, *Kontrowersje wokół atolu...*, s. 88.